

Βγαίνοντας από τον λαβύρινθο του Ισπανικού εμφυλίου

ΔΕΥΤΕΡΑ, 05 ΜΑΡΤΙΟΥ 2018 00:00

Για το μυθιστόρημα του Κάρλος Ρουίθ Θαφόν «Ο λαβύρινθος των πνευμάτων» (μτφρ. Βασιλική Κνήτου, εκδ. Ψυχογιός).

Του **Μιχάλη Πιτένη**

Ισπανία, στο μέσον περίπου της δικτατορίας του Φράνκο. Το καθεστώς διαθέτει πια βαθιές ρίζες, τα πάθη και τα μίσση φαίνεται να έχουν καταλαγιάσει, οι νικητές απολαμβάνουν τα προνόμιά τους κι οι ηττημένοι έχουν λουφάξει ή αποδεχτεί τη μοίρα τους. Βέβαια μια τέτοια εικόνα μόνο ουτοπική μπορεί να είναι, καθώς ό,τι επιβάλλεται με τη δύναμη των όπλων και έπειτα από μια σφοδρή και αιματοβαμμένη εμφύλια σύρραξη αφήνει πάντα ανοιχτούς λογαριασμούς και πληγές που πυορροούν. Λογαριασμούς παλιούς μεταξύ όσων αναμετρήθηκαν κάποτε στα πεδία των μαχών, που δεν είναι όμως οι μόνοι, καθώς προστίθενται διαρκώς και καινούργιοι, εκείνοι που ανοίγουν μεταξύ των ευνοημένων της επικρατούσας κατάστασης εξαιτίας της απληστίας τους για χρήμα και εξουσία που ικανοποιήθηκε μόνο πρόσκαιρα με τη διανομή των λαφύρων την επομένη της νίκης τους, χωρίς ωστόσο να πάψει ποτέ να αποδεικνύει πως εκτός από ακόρεστη είναι και ανεξέλεγκτη.

Ήταν η εποχή της εκδίκησης αλλά και της ανταμοιβής. Όλοι οι τομείς της ζωής στην Ισπανία επανακαθορίζονταν και, ενώ πολλοί έπεφταν στη λήθη, στην απομόνωση και στη φτώχεια, άλλοι τόσοι συνεργάτες αποκτούσαν θέσεις εξουσίας και πόρους. Δεν υπήρχε γωνιά της δημόσιας ζωής που να μην εφαρμόζονταν αυτού του είδους η κάθαρση με απaráμιλλο ζήλο.

«Ήταν η εποχή της εκδίκησης αλλά και της ανταμοιβής. Όλοι οι τομείς της ζωής στην Ισπανία επανακαθορίζονταν και, ενώ πολλοί έπεφταν στη λήθη, στην απομόνωση και στη φτώχεια, άλλοι τόσοι συνεργάτες αποκτούσαν θέσεις εξουσίας και πόρους. Δεν υπήρχε γωνιά της δημόσιας ζωής που να μην εφαρμόζονταν αυτού του είδους η κάθαρση με απaráμιλλο ζήλο. Οι αλλαγές στρατοπέδου, παράδοση βαθιά ριζωμένη στα χώματα της Ιβηρικής, εκτελούνταν με αριστοτεχνική επιδεξιότητα».

Μ' αυτά τα λόγια ο Ισπανός (γεννημένος στη Βαρκελώνη) συγγραφέας Κάρλος Ρουίθ Θαφόν περιγράφει στο μυθιστόρημά του *Ο λαβύρινθος των πνευμάτων* την κατάσταση στη χώρα του με τη λήξη του εμφυλίου, μια εικόνα που, όπως θα φανεί μέσα απ' το έργο του αυτό, παραμένει σε γενικές γραμμές ίδια και अपαράλλαχτη και είκοσι χρόνια μετά. Αν κάτι έχει αλλάξει είναι ο τρόπος ξεκαθαρίσματος των λογαριασμών που τώρα πια δεν γίνεται απροκάλυπτα και στο φως της μέρας, έχοντας το άλλοθι και τη δικαιολογία πως «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα», αφού ο σκοπός έχει επιτευχθεί. Τώρα πια τα περισσότερα συμβαίνουν κρυφά και στο σκοτάδι, όπως αρμόζει σ' ένα καθεστώς που θέλει να προβάλει ως ένα από τα προτερήματά του το ότι χάρη σ' αυτό επικρατεί τάξη και ειρήνη. Αυτή τη φενάκη που αρέσκεται να καλλιεργεί κάθε ολοκληρωτικό και αντιδημοκρατικό καθεστώς,

Σκοτεινό και συνάμα συναρπαστικό είναι και το μυθιστόρημα του Κάρλος Ρουίθ Θαφόν, όχι τόσο για την εξέλιξη και τις ανατροπές της ιστορίας που αφηγείται. Κατά την εκτίμησή μου η μεγάλη του αξία βρίσκεται στην ατμόσφαιρα που καταφέρνει να δημιουργήσει. Μια ατμόσφαιρα ζοφερή και ομιχλώδη, που ενίοτε σοκάρει και τρομάζει, καθώς οι περιγραφές του είναι τόσο ζωντανές και πιστευτές που αισθάνεσαι αρκετές φορές ότι οι σελίδες του βιβλίου είναι μυστικές πόρτες που ανοίγουν έξαφνα μπροστά σου για να σε οδηγήσουν σε υπόγεια εγκαταλελειμμένων σπιτιών ή σε κακοφωτισμένους και απόμερους δρόμους της Βαρκελώνης του 1959, όπου παραμονεύουν άνθρωποι ικανοί να σπείρουν όσα πτώματα χρειαστεί, αρκεί να τους χρησιμεύσουν ως σκαλοπάτια που θα τους φέρουν ένα βήμα πιο κοντά στην κατάκτηση του στόχου τους.

Το αληθινά μεγάλο προτέρημα [του βιβλίου] είναι η περιγραφή της πορείας που ακολουθεί ο καθένας απ' τους πρωταγωνιστές, άλλος για την τιμωρία και άλλος για τη δικαίωσή του.

Στις 956 σελίδες του βιβλίου (που έχει χωριστεί σε δύο τόμους) πρωταγωνιστούν πολλοί από τους ήρωες του γεννήθηκαν το 2001 στο μυθιστόρημα *Η σκιά του ανέμου* και εξελίχθηκαν το 2008 με *Το παιχνίδι του αγγέλου* και το 2011 με το *Ο αιχμάλωτος του ουρανού*, έργα που ο Θαφόν επέλεξε να συνθέσουν μια ενότητα υπό το γενικό τίτλο «Το κοιμητήριο των λησμονημένων βιβλίων», τα οποία όμως διατηρούν την αυτονομία τους και πραγματεύονται θέματα που αρχίζουν και ολοκληρώνονται μέσα στις σελίδες καθενός απ' αυτά. Στον *Λαβύρινθο των πνευμάτων* του φαίνεται πως έχουμε πια την κάθαρση για τους ήρωές του. Θύματα και θύτες, αθώοι και ένοχοι, οδηγούνται σ' ένα λυτρωτικό για όλους τέλος. Όσοι δίνουν πρωταρχική σημασία στην απόδοση της δικαιοσύνης, είτε μέσω της νέμεσης είτε μέσω της ανθρώπινης επέμβασης, είναι σίγουρο πως θα ικανοποιηθούν απ' την κατάληξη του βιβλίου. Χρήσιμο, αλλά όχι απαραίτητα και το βασικό του προτέρημα. Γιατί το αληθινά μεγάλο του προτέρημα είναι η περιγραφή της πορείας που ακολουθεί ο καθένας απ' τους πρωταγωνιστές του, άλλος για την τιμωρία και άλλος για τη δικαίωσή του, μέσω της οποίας ανιχνεύονται από τον συγγραφέα και αξιολογούνται πολλές και διαφορετικές ανθρώπινες συμπεριφορές. Συμπεριφορές που δικαιώνουν τη ρήση του Γουίλιαμ Γκόλντιγκ πως «ο άνθρωπος γεννά το κακό όπως η μέλισσα το μέλι».

Ο Θαφόν δεν περιορίζεται αποκλειστικά στην ενδελεχή περιγραφή των χάρτινων χαρακτήρων του, αλλά μας παρουσιάζει και μια ερεβώδη και άγνωστη για μας τους ξένους εικόνα της δικής του Βαρκελώνης. Μιας Βαρκελώνης μιας άλλης εποχής, όχι τόσο μακρινής απ' τη σημερινή που όμως είναι μια πόλη που λειτουργούσε τότε κάτω από ένα φασιστικό καθεστώς, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Μια εικόνα που μοιάζει να είναι το κατάλληλο σκηνικό μες στο οποίο θα μπορέσουν να απελευθερωθούν και να δράσουν τα φαντάσματα που στοιχειώνουν τις ζωές των ηρώων του, αλλά και τη ζωή της πόλης.

Ο Carlos Ruiz Zafón

Βασικός άξονας που κινεί την όλη ιστορία του βιβλίου *Ο λαβύρινθος των πνευμάτων* είναι η ζωή και η κατάληξη του Μανουέλ Βαλς, ενός πανίσχυρου και πάμπλουτου πολιτικού προσώπου που δεν είναι απλώς ένας από τους σημαντικούς παράγοντες του δικτατορικού καθεστώτος, αλλά και το σημείο αναφοράς του στον τομέα του πολιτισμού, καθώς κατάφερε να πλασαριστεί και να προβληθεί ως ο μέγιστος των γραμμάτων και των τεχνών. Μια προσωπικότητα που κάτω απ' την καλοφτιαγμένη βιτρίνα του κρύβει μερικά απ' τα χειρότερα και απεχθέστερα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης, στα οποία και οφείλει την ανέλιξη του στα ύπατα αξιώματα και φυσικά τον πλουτισμό του.

Η ζωή του Βαλς, ο τρόπος με τον οποίο εμφανίζεται στη δημόσια ζωή, η καταξίωση και τελικά η αποκαθήλωσή του, αποτελούν ένα πολύ έξυπνο και δυνατό εύρημα του συγγραφέα για να καταδείξει το πώς πραγματικά λειτουργούν καθεστώτα σαν αυτό του Φράνκο που κράτησε σιδηροδέσμια την Ισπανία για σαράντα περίπου χρόνια. Καθεστώτα όπου κυριαρχούν αδίστακτοι και χωρίς καμιά ηθική αρχή άνθρωποι, που το μοναδικό τους όραμα είναι η προσωπική ευημερία με κάθε μέσο, χωρίς κανένα ενδοιασμό ή φραγμό. Κοινοί εγκληματίες που πασχίζουν να κρυφτούν πίσω από διάφορες μάσκες, χωρίς τελικά να καταφέρουν να ελέγξουν και να συγκρατήσουν τα ένστικτά τους, αποκαλύπτοντας αργά ή γρήγορα το αληθινό τους πρόσωπο. Άνδρες, κυρίως, που όπως εύστοχα γράφει γι' αυτούς ο Θαφόν «λόγω της εποχής έγιναν σπουδαίοι κι ας ήταν οι κύριοι τίποτα». Βέβαια ο συγγραφέας τους χαρακτηρίζει έτσι αξιολογώντας την απουσία κάθε ικανότητας και ταλέντου σε ό,τι αφορά το καλό, γιατί για το κακό τα ταλέντα τους περισσεύουν.

Οι δράστες θα πληρώσουν το τίμημα των πράξεών τους. Θα χαθούν, αλλά κάτι πολύ σημαντικό θα μείνει πίσω τους: οι συνέπειες των πράξεών τους, που στιγματίζουν και καθορίζουν την εξέλιξη της Ισπανικής Κοινωνίας.

Για κάποιους απ' αυτούς τους η τιμωρία θα έρθει, έστω και αργά. Οι δράστες θα πληρώσουν το τίμημα των πράξεών τους. Θα χαθούν, αλλά κάτι πολύ σημαντικό θα μείνει πίσω τους: οι συνέπειες των πράξεών τους, που στιγματίζουν και καθορίζουν την εξέλιξη της Ισπανικής Κοινωνίας. Των πράξεων όλων εκείνων που έπαιξαν τον ρόλο τους, μεγάλο ή μικρό, στη σχεδόν σαραντάχρονη δικτατορία του Φράνκο. Πάντως ο συγγραφέας δεν μιλά μόνο για τις πράξεις των νικητών. Αναφέρεται και στις πράξεις των ηττημένων, αφού όλες άφησαν το δικό τους αποτύπωμα στη χώρα του. Φυσικά, αν και τις βάζει όλες στην ίδια ζυγαριά, όπως είναι λογικό και επόμενο αυτή γέρνει προς τη μεριά των καθεστωτικών, αφού εκείνοι είχαν τη μεγαλύτερη και βαρύτερη ευθύνη για ό,τι συνέβη. Ο Θαφόν, όμως, δείχνει να ενδιαφέρεται και να μιλά και για τις ευθύνες εκείνων που βολεύτηκαν ή κρύφτηκαν πίσω απ' τη διαπίστωση πως *η δύναμη είναι στα χέρια των άλλων και εμείς δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα.*

Ολοκληρώνοντας την ανάγνωση του βιβλίου, αποκόμισα την εντύπωση πως ο συγγραφέας του μιλά γι' αυτό που θα πρέπει να αποτελεί ακόμα και σήμερα κάτι σαν «εθνικό τραύμα» για τη μεγάλη αυτή χώρα της Ιβηρικής χερσονήσου. Το τραύμα του διχασμού της. Ένα τραύμα που βίωσαν και άλλες χώρες, όπως και η δική μας βέβαια, που είχαν την ατυχία να ζήσουν εμφυλίου πολέμους και δικτατορίες. Ένα τραύμα που χρειάζεται πολλά χρόνια για να επουλωθεί, αν ποτέ επουλωθεί ολοκληρωτικά...

Δύσκολο το εγχείρημα της μετάφρασης ενός τέτοιου μεγάλου σε έκταση και καλοδομημένου κειμένου, όπου οι λέξεις χρησιμοποιούνται με μαεστρία, το οποίο η κ. Βασιλική Κνήτου έφερε σε πέρας με επιτυχία.

* Ο **ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΠΙΤΕΝΗΣ** είναι συγγραφέας.

Ο λαβύρινθος των πνευμάτων

Τόμος 1

Κάρλος Ρουίθ Θαφόν

Μτφρ. Βασιλική Κνήτου

Ψυχογιός 2017

Σελ. 480, τιμή εκδότη €16,60

Ο λαβύρινθος των πνευμάτων

Τόμος 2

Κάρλος Ρουίθ Θαφόν

Μτφρ. Βασιλική Κνήτου

Ψυχογιός 2017

Σελ. 496, τιμή εκδότη €17,70

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΛΟΣ ΡΟΥΙΘ-ΘΑΦΟΝ